

	<p align="center">Силабус навчальної дисципліни «ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОГО РИЗИКУ» Освітньо-професійної програми «Психологія екстремальних і кризових ситуацій»</p> <p align="center">Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»</p> <p align="center">Спеціальність: 053 «Психологія»</p>
Рівень вищої освіти (перший (бакалаврський), другий (магістерський))	Другий (магістерський) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	Навчальна дисципліна циклу професійної підготовки обов'язкового компоненту ОП
Курс	1-й курс
Семестр	2-й семестр
Обсяг дисципліни, кредити ЄКТС/години	3,5 кредити / 105 годин
Мова викладання	Українська мова
Що буде вивчатися (предмет вивчення)	<p>Навчальна дисципліна «Психологія професійного ризику» належить до обов'язкового компоненту освітньо-професійної програми «Психологія екстремальних та кризових ситуацій» та охоплює актуальну проблематику діяльності професійного психолога відповідно до потреб та запитів екстремальних професій та галузей з особливими умовами праці, підвищеними небезпеками та психологічними навантаженнями на персонал. Завдяки вивченню цієї дисципліни здобувач буде здатний на основі фахового розуміння можливостей та обмежень людини та їх психологічної детермінації ефективно сприяти мінімізації ризиків надзвичайних подій та інцидентів, небезпек для здоров'я та життя людей, а також ризиків неякісної праці та зривів діяльності з важкими наслідками.</p>
Чому це цікаво/треба вивчати (мета)	<p>Метою викладання дисципліни є формування вміння визначати та розв'язувати науково-теоретичні та практичні завдання щодо діагностичної, корекційної та консультативної роботи з ефективного подолання ситуацій, пов'язаних з професійним ризиком в професіях та організаціях з особливими умовами праці.</p> <p><i>У теоретичному аспекті</i> мета викладання дисципліни полягає у наданні сукупності знань, які забезпечать коректне розуміння сутності, проявів, та наукових засад подолання людиною ситуацій, пов'язаних з професійним ризиком та пов'язаними з ним психологічними навантаженнями.</p> <p><i>У практичному аспекті</i> мета викладання дисципліни полягає у формуванні у здобувача сукупності вмінь, які забезпечать його спроможність надавати психологічну підтримку персоналу, діяльність якого пов'язана з широким спектром потенційних та актуальних ризиконебезпечних ситуацій, а також професійно сприяти мобілізації індивідуальних та командних ресурсів працівників в екстремальних умовах діяльності та розв'язувати завдання профілактичної роботи щодо забезпечення індивідуальної та командної стійкості до екстремальних навантажень в умовах різноманітних організацій та галузей праці.</p>
Чому можна навчитися (результати навчання)	<p>Завдяки вивченню даної дисципліни здобувач буде:</p> <ul style="list-style-type: none"> – володіти знаннями про сучасні концепції та методологічні засади управління ризиками у професіях з особливими умовами діяльності; – володіти знаннями про шляхи формування готовності до професійного ризику та фактори успішної професійної діяльності людини в ситуаціях ризику; – володіти знаннями про психологічні чинники індивідуальної

	<p>витривалості до психологічних навантажень, пов'язаних із ризиком, а також про варіації сценаріїв психологічної адаптації людини до ситуацій професійного ризику на різних етапах діяльності;</p> <ul style="list-style-type: none"> – володіти знаннями про стратегії аналізу ситуацій професійного ризику та поведінкові моделі і копінг-стратегії у ситуаціях ризику; – володіти знаннями про симптомокомплекси станів, пов'язаних зі зміною працездатності в умовах ризику; – володіти знаннями про особливості можливих особистісних трансформацій під впливом досвіду діяльності в умовах значних професійних ризиків. <p><i>В результаті здобувач у даній предметній області зможе (програмні результати навчання):</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. – Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість. – Здійснювати інженерно-психологічну оцінку ризиків зриву операторської діяльності в штатних, особливих та екстремальних ситуаціях експлуатації складних технічних систем. – Уміти організовувати та проводити виробничі психологічні дослідження, пов'язані з оцінкою людського фактору. – Розробляти та впроваджувати програми психологічної підготовки персоналу до діяльності в особливих ситуаціях. – Інтегрувати іноземно-мовну фахову лексику та традицію застосування категоріального апарату психологічної науки в психологічні моделі та технології, які можуть бути використані у співпраці з зарубіжними фахівцями в світових практиках авіаційної та інших галузей, де має місце міжнародна регламентація роботи з людським фактором. – Диференціювати типи екстремальних ситуацій і форми поведінки людей в цих ситуаціях, прогнозувати можливі наслідки впливу певних екстремальних чинників на людину.
<p>Як можна користуватися набутими знаннями і уміннями (компетентності)</p>	<p>В результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен набути:</p> <p><i>Інтегральну компетенність</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. <p><i>Загальні компетенції</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; – здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів); – здатність діяти соціально відповідально та свідомо; – здатність розробляти проекти та управляти ними; – здатність спілкуватися іноземною мовою. <p><i>Професійні компетенції</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – здатність обирати і застосовувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності; – здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психокорекційну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік; – здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології; – здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних професійних та життєвих ситуаціях; – здатність фахово взаємодіяти з керівним складом виробництва та

	<p>організацій з актуальних питань управління людським фактором, техногенної безпеки та безпеки праці;</p> <ul style="list-style-type: none"> – здатність розробляти та впроваджувати методи підтримки надійності людської ланки в соціотехнічних системах різного типу та складності; – здатність активізувати психосоматичні ресурси особистості для її ефективного функціонування в екстремальних і кризових ситуаціях; – здатність здійснювати фаховий аналіз чинників, що визначають динаміку психічних і соціально-психологічних явищ в екстремальних і кризових ситуаціях та в постекстремальний період.
<p>Навчальна логістика</p>	<p>Зміст дисципліни:</p> <p>Тема 1. Поняття та психологічна характеристика професійного ризику.</p> <p>Поняття ризику та його об'єктивна обумовленість. Різновиди професійного ризику. Психологічні ознаки та характеристики ризику. Поняття та ознаки виправданого ризику. Рівень ризиків як характеристика стану організації. Сценарії небезпечних професійних ситуацій та їх подолання.</p> <p>Тема 2. Управлінські концепції роботи з ризиками діяльності та людським фактором у ризиконебезпечних професіях.</p> <p>Загальна методологія управління професійними ризиками. Матриця ризиків у системі управління безпекою. Ризик-орієнтоване мислення з позицій менеджменту (згідно ISO 9001) та з позицій психології. Особливості роботи з ризиками в авіації. Кумулятивний ефект ризиків та модель багаторівневої детермінації зривів діяльності Дж. Різона. Ризики з позицій поширених варіантів моделі людського фактору: SHEL (E. Edwards), SHELL (F.H. Hawkins) та варіанту моделі людського фактору з соціокультурною складовою SCHELL. Психологічна характеристика реагуючої та активної стратегій системи управління безпекою. Поняття та структура організаційної культури безпеки та психологічні аспекти її формування та розвитку.</p> <p>Тема 3. Професійні ризики, професійний стрес та індивідуальна стійкість до ситуацій небезпеки та невизначеності.</p> <p>Рівень професійного ризику як ознака особливих умов діяльності.</p> <p>Психологічна характеристика особливих, напружених, екстремальних ситуацій. Різновиди особливих ситуацій в авіації: ускладнення умов польоту, складна ситуація, аварійна ситуація, катастрофічна ситуація. Закономірності розвитку особливих ситуацій. Різновиди напружених ситуацій: короткочасні та стрімкі; тривалі напружені; напружені з елементами невизначеності; з імовірністю раптового виникнення екстремальних обставин; з поєднанням раптовості та дефіциту часу; з надходженням спотвореної інформації; напружені ситуації домінантного стану. Зовнішні та внутрішні чинники особливих ситуацій. Особливі умови діяльності та професійний стрес. Вплив стресу на психічну активність та якість професійних рішень в умовах ризику. Інтолерантність до невизначеності та її прояви у ризиконебезпечній діяльності. Ризиконебезпечна діяльність та евристичний потенціал людини. Прогнозування проявів психологічних якостей особистості в різних умовах діяльності. Прояви емоційно-динамічних особливостей психіки в умовах підвищених психологічних навантажень. Когнітивні психічні процеси в умовах ризику, суб'єктивного переживання дефіциту часу та підвищеної відповідальності. Прийняття рішень в умовах ризику.</p> <p>Тема 4. Зриви діяльності та адаптація в напружених ситуаціях небезпеки та професійного ризику.</p> <p>Етапи професійної адаптації та дезадаптаційні сценарії. Психічна адаптація, переадаптація, дезадаптація та реадаптація на різних етапах входження, виконання та виходу з діяльності. Деструктивні типи поведінки в екстремальних ситуаціях. Психологічна характеристика когнітивного процесу оцінки ситуації та прийняття рішень в екстремальних обставинах. Психологічні закономірності виникнення</p>

	<p>емоції страху. Психологічні техніки управління страхом. Дія психологічного захисту у напружених ситуаціях.</p> <p>Тема 5. Індивідуальні копінг-стратегії в складних ситуаціях та в умовах ризиків</p> <p>Способи взаємодії зі складними ситуаціями, пов'язаними з ризиком та підвищеними психологічними навантаженнями. Копінг-стратегії подолання складних ситуацій. Відмінності між копінговою та захисною поведінкою. Модель процесу актуалізації копінгу. Типології копінг-реакцій. Діагностика копінгу. Особливості застосування психологічних опитувальників для діагностики копінгу (опитувальника WCQ Р.Лазаруса та С.Фолкман; опитувальника COPE Ч.Карвера, М.Шейера, Дж.Вентрауба; опитувальника CSI Дж.Амірхана; Бернського опитувальника Е.Хейма)</p> <p>Тема 6. Індивідуально-психологічні чинники успішної діяльності в ситуаціях професійного ризику.</p> <p>Особистісний та функціональний підходи до тлумачення психологічної готовності до ризику. Практичне значення диференціації понять готовності та схильності до ризику. Психологічна діагностика індивідуальної схильності до ризику. Зв'язок між схильністю до ризику, готовністю до ризику та індивідуальною психологічною ціною діяльності в умовах ризику. Оцінка індивідуальної схильності та готовності до ризику з позицій нормативного рівня ризику певної діяльності. Вплив особистісних рис та психофізіологічних особливостей на формування поведінкової схильності до ризику. Врахування рівня схильності до ризику при професійному відборі. Психологічні механізми поширення та регулятивні функції упереджень, неформальних ритаулів, вірувань, забобонів тощо у ризикових професіях. Професійний ризик, як чинник особистісних трансформацій. Психокорекція та реабілітація людини з позитивним та негативним досвідом професійного ризику.</p> <p>Види занять: лекції та практичні заняття.</p> <p>Методи навчання:</p> <p>При вивченні навчальної дисципліни використовуються наступні методи навчання:</p> <p>а) на лекційних заняттях: мультимедійні презентації, демонстрації, проблемно-орієнтовані бліц-дискусії та проблемно-пошукові методи;</p> <p>б) на практичних заняттях: ситуаційні завдання, практичні вправи, елементи тренінгових форм роботи та моделюючих ігор, виконання завдань в складі малих груп, проблемно-орієнтовані дискусії.</p> <p>Форми навчання: очна, заочна.</p>
Пререквізити	
Пореквізити	
Інформаційне забезпечення з репозитарію та фонду НТБ НАУ	<p>Навчальна та наукова література:</p> <p><i>Базова література</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Human factors training manual. Doc. 9683-AN/950. Approved by the ICAO Secretary General and published under his authority. – International Civil Aviation Organization, 1998. – 335 p. - Reason J. Managing the risks of organizational accidents. Aldershot: Ashgate, 1997. – 252 p. - Hawkins F.H. Human factors in flight (2nd Ed.). – “Ashgate” (Aldershot, UK), 1987. – 384 p. - Brymer E., Schweitzer R. Phenomenology and the Extreme Sport Experience. - Routledge, London, 2017. – 194 p. - Barrett E., Martin P. Extreme: Why Some People Thrive at the Limits. – Oxford University Press, 2014. – 278 p. - Greenberg, J. S. Comprehensive stress management, 7th ed. New York: McGraw-Hill Companies. 2002. - Brun, W., Edland, A. C., Gärling, T., Harte, J. M., Hill, T., Huber, O., Karlsson, N. Decision making: Cognitive models and explanations.

	<p>Psychology Press, 1997. – 248 p.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Newell B., Lagnado D., Shanks D. Straight Choices. The Psychology of Decision Making. – Psychology Press, London, 2015. – 318 p. – Макаревич О.П. Психологія регуляції поведінки особистості у складних ситуаціях. –К.: Оріяни, 2001. – 223 с. – Ткаченко В.А. Летный риск. – Киев: КИТ, 2009. 332 с. <p><i>Допоміжна література</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Risk management in training for helicopter pilots and instructors. – European Helicopter Safety Team (EHST), European Aviation Safety Agency (EASA). – 36 p. – Луппо С.Є. Психологія екстремальних та кризових ситуацій: навч. посібник. К.: Вид-во «НАУ-друк», 2010. 96 с. – Hofstede G.H. Cultures and Organizations: Software of the Mind. – New York: McGraw-Hill, 1991. – 279 p. – SMS for Aviation – a Practical Guide. Civil Aviation Safety Authority, Australian Government. From: https://www.casa.gov.au/sites/g/files/net351/f/_assets/main/sms/download/2012-sms-book6-human-factors.pdf – Petrenko O.V. The Development of Ideas about Human Factor // Proceedings of the VII World Congress “Aviation in the XXI-st century”, 19-21 September 2016, Kyiv, NAU. – К., 2016. – Pp. 3.5.16-3.5.20. – Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А., Пономаренко В.А. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях. Психологический аспект. Минск: Изд-во Университетское, 1985. 206 с. – Mishra, S. Decision-making under risk: Integrating perspectives from biology, economics, and psychology. Personality and Social Psychology Review, 18(3), 2014. – 280-307 p.
Локація та матеріально-технічне забезпечення	
Семестровий контроль, екзаменаційна методика	Диференційований залік
Кафедра	Кафедра управління людським фактором
Факультет	Навчально-науковий інститут неперервної освіти
Викладач(і)	 <p>ШБ викладача: Петренко Олександр Віталійович Посада: професор кафедри Науковий ступінь: кандидат психологічних наук Вчене звання: доцент Профайл викладача: Тел.: +380986218683 E-mail: petrenko.oleksandr@npp.nau.edu.ua Робоче місце:</p>
Оригінальність навчальної дисципліни	
Лінк на дисципліну	